

Kultúra

BENYHE JÁNOS:

Dohogó
Nyelv-őr-járat

Százötven nyelvőrző-nyelvvédő tárcát gyűjtött egybe a hispanista szerkesztő-műfordító Benyhe János. A Heti Válaszban hétről hétre megjelenő-megjelent nyelvügyi „dohogások” nem a nyelvhasználókra oktorjált, vélt vagy valós konkrét nyelvhasználati szabályokat (valójában többnyire ízlésbeli kérdéseket) sulykolják, hanem tudatos nyelvhasználatra próbálnak készíteni. Ezért bármennyire kikel olykor a „leltárbiztos-nyelvészek” ellen, mondván: nem elég számon tartani, „leltározni” nyelvünket, hanem művelni is kell (mert lehet) azt, a nyelvről alkotott koncepciójában Benyhe mégis rájuk hajt, szemben azokkal a nyelvvédőkkel, akik egy-egy ízlésbeli kérdést akarnak szabályként a nyelvhasználókra erőltetni.

Benyhe nem ízlésre, nyelvi esztétikumra hivatkozik, amikor egy nyelvi jelenséget szépnek vagy csúnyának, helyesnek vagy helytelennek, használandónak vagy kerülendőnek ítél, hanem a magyar nyelv történetéből, folytonos alakulása-

ból indul ki. Úriember módjára nem vitatkozik például az „úgy... mint...” kérdésében „az akadémia-
val, az iskolával, a tudománnyal”, de jelzi különvéleményét. Akárcsak Benyhe tanár úr, magam is sokszor hallottam az iskolában, hogy az „úgy... mint...” kerülendő germanizmus, a „helyes” formula a „mind... mind...” Magam is így vagyok vele: az „úgy... mint...”-et „Soha nem mondtam ki, sohasem írtam le. Nem is fogom. [...] De

azért, mi tagadás, érzek egy kis keresettséget – meg egy kis kockázatot – ebben a derék »mind... mind«-ben. Mintha soha nem vált volna igazán vérünkkel.” Szerkesztőként sosem *jávitom* az „úgy... mint...”-et „mind... mind...”-re. Ez is, az is helyes, más-más nyelvi logika szerint. Én legalábbis így vélem. Krúdy nem volt utolsó stíliszta, mégis aggály nélkül használta az „úgy... mint...”-et. Ahogy Jókainak sem derogált az a formula, hogy „a család, *aki*”, „a nemzet, *aki*”. Márpedig Jókaiban, Krúdyban inkább bízom, ha nyelvhelyességi kérdésekről (meg – József Attilával szólva – számtalan egyéb „ily fontos emberi lomról”) van szó, mint az akadémia nyelvbi-zottságában. A nyelvet a használói

alakítják, akár jól, akár rosszul. S ha bizonytalanok, bizony nem a nyelvészekhez fordulnak, hanem az írókhoz, költőkhöz, szerkesztőkhöz, újabban a „médiához”. A nyelvészek nem marad más, mint a „leltárbiztosi” szerep. (Talán nem véletlenül nevezik a szinkrón nyelvállapottal foglalkozókat *leíró* nyelvészeknek.)

Szerintem itt van a kutya elásva. A nyelvvédők rossz közönséget céloznak meg. Nem a mindennapi nyelvhasználót kellene győzködni arról, mi helyes vagy helytelen (még ha a puristáknak történetesen abban a kérdésben igazuk van is), hanem azokat kell megcélozni, akik nyelvhasználatunkat valójában alakítják. Amíg nyelviileg gondosan szerkesztett könyveink, rádió- és tévéműsoraink voltak, a mindennapi nyelvhasználat sem volt ennyire pongyola. Amikor azonban a híradókban a sugógépről felolvasott (tehát előre „megszerkesztett”) mondatok teli vannak hibás szórenddel, amíg egy milliós nézettségű tévéműsorban anyósok és *vejek* (nem pedig *vők*) mérik össze tudásukat, addig a tudatos nyelvhasználatnak semmi esélye sem lesz nálunk. Addig Benyhe János dohogásaira nagyon nagy szükség van.

CSILLAG ISTVÁN

(Kortárs Kiadó, Budapest, 2005,
328 oldal, 2300 Ft)

BUDA ATTILA:

**Magyar irodalmi
repertórium 2003**

Irodalom az irodalom irodalmáról? Talán sohasem volt kétségbevonhatóbb s ugyanakkor időszerűbb vállalkozás. Hiszen az átlagolvasó mai könyveinket, irodalmi folyóiratainkat lapozva hamarosan dzsungelben érzi magát. Szívesen nézne valamiféle éles bozótvagókés után. A magasra nőtt törzsek, dús lombok árnyékában észrevehető-e a vékony csemete, sarjadhat, bontakozhat-e szabadon mindaz, ami még csak kezdemény, hajtás, de amelyben ott készülhet a jövő irodalomtörténete?

Ma már rendelkezésünkre áll az internet s számos más „nem papíralapú adathordozó”. Milyen szerepe lehet itt a régi típusú kézikönyvnek? Hogyan birkózhat meg a létező adatok jelzett bőségének, sokféleségének áttekintésével? Buda Attila számot vet mindezzel, bevezetésében megosztja velünk gondjait. Eleve korlátozza gyűjtőkörét, adatait viszont gondosan szerkeszti, differenciálja.

Bár csak egy évről van szó, az itt felmért tételek nyomán sorra kirajzolódnak irodalmi életünk (a rendszerváltás óta alakuló) útjai, tendenciái. Például a kifejezési formák változásai. A szerkesztő az alapvető líra–próza megkülönböztetésen túl, főként a prózai műveken belül, szá-